

ZAVRŠNI DOKUMENT

U organizaciji Naučnog društva vojvođanskih Mađara u Novom Sadu je 24. i 25. oktobra 2003. godine održano međunarodno savetovanje o rezultatima istraživanja represalija koje su izvršene nad Mađarima u Vojvodini (odnosno u tzv. Delvideku, koji osim Vojvodine uključuje i Baranju i Prekomurje, znači nekadašnje južne delove bivše Austro-Ugarske Monarhije) krajem 1944. i početkom 1945. godine. Učesnici savetovanja, koje je pobudilo izuzetno veliko interesovanje, razmatrali su predloženi nacrt Završnog dokumenta i podneli više dopunskih predloga. Čorba Bela, Matuška Marton i akademik dr Ribar Bela, zaduženi za izradu konačnog teksta, daju sledeći rezime rada savetovanja:

1. Na osnovu podnetih referata i ranijih saznanja konstatujemo da su u navedenom periodu, pod vođstvom i sudelovanjem organa vlasti i partije II Jugoslavije, koja se nalazila u fazi konstituisanja, i aktivnim učešćem jednog dela lokalnog stanovništva, Mađari, podvrgnuti kolektivnom kažnjavanju po principu kolektivne krivice, masovno likvidirani. Neodgovorne likvidacije su se u mnogim mestima pretvorile u masovno linčovanje. Službeni organi su taj akt onda, a i u kasnijim decenijama predstavljali kao pozivanje na odgovornost ratnih zločinaca u propisanoj proceduri, mada se ona sprovodila samo u najređim slučajevima. Osim civilnog stanovništva, masovno su likvidirani i honvedi, ratni zarobljenici. Broj žrtava se još uvek može samo procenjivati, ali u svakom slučaju se radi o desetinama hiljada. Imena likvidiranih, njihova eventualna krivica, okolnosti likvidacije i mesto njihovog počivanja nikada nisu obelodanjeni. Naknadno su svi proglašeni ratnim zločincima, imovina im je oduzeta, rodbina žigosana. U tri mesta: Čurugu, Žablju i Mošorinu je preostalom mađarskom stanovništvu – onom koje je preživelo pokolj - sva imovina oduzeta i zauvek su oterani iz mesta stanovanja. Ni žrtve, ni njihova rodbina nisu još uvek oslobođene neosnovanih optužbi, materijalno nisu obeštećene niti rehabilitovane. Nadležni službeni organi se nisu pozabavili njihovim slučajem. Očekujemo da Državna zajednica Srbija i Crna Gora uskoro usvoji preporuke iz izveštaja UNESCO-a za 2000. godinu (Izveštaj o bezbednosnim arhivima bivših represivnih režima), uključujući i pravo žrtava represija na obeštećenje i nadoknadu prouzrokovane štete, pravo na povraćaj oduzetih dobara kao i na identifikaciju odgovornih za zločine protiv ljudskih prava.

2. Mada je mađarska država odmah na početku masovnog pokolja imala saznanja o događajima, ona nije pokrenula to pitanje pred međunarodnom javnošću. Na mirovnim pregovorima u Parizu ih nije spominjala, čime je propustila priliku da ih postavi iz pogodne pregovaračke pozicije. Ni u procesu raspada II Jugoslavije, niti posle nastanka Državne zajednice Srbija i Crna Gora, mađarska država nije postavljala to pitanje. Prema tome, država matica, kao suverena država se oficijelno nije izjašnjavala po pitanju pokolja u Vojvodini. Smatramo potrebnim da Mađarska akademija nauka inicira, podstiče i podrži istraživanja i publikovanja studija o toj temi. Isto to očekujemo i od Srpske akademije nauka i od Vojvođanske akademije nauka koja je u osnivanju. U interesu uspešnosti daljeg rada, istraživanja treba podsticati stipendiranjem mladih stručnjaka.

Odgovornost matične zemlje i naučnih institucija su od prevashodne važnosti, pošto jednostrano naglašavanje sličnih dela koja su pre ovih događaja počinili organi mađarskih vlasti imaju štetne posledice za celu mađarsku naciju, a pogotovu za Mađare u Vojvodini (Delvideku).

3. Drugoj Jugoslaviji je bilo u interesu ćutanje o masakru, pristup kakav je do sada imala i mađarska država. Naučna istraživanja su ovo pitanje posmatrala isključivo iz ugla državne politike, prezentirajući ga u krivom svetlu. Miloševićevu državu nije mnogo interesovalo šta se desilo, a čak ni to, da je prva politička organizacija vojvođanskih Mađara, izvorna DZVM otvorila to pitanje pred srpskim i mađarskim akademijama nauka, ali – isto kao Titov režim – nije podržavala, štaviše sprečavala je istraživače u obelodanjivanju činjenica, a nije htela da čuje ni zahtev Mađara da se stavi van snage krivica izrečena na osnovu principa kolektivnog kažnjavanja za vreme vojne uprave i da se odstrane njene posledice. Vojvođanski parlament se istina bavio ovim pitanjem, ali pošto su se pomenuti događaji odigrali pod vođstvom centralnih organa vlasti – odnosno vojne uprave koju su oni uveli – i otklanjanje posledica je zadatak centralnih organa današnje države.

4. Tokom masakra likvidirano je i oko trideset mađarskih sveštenika, među njima i jedan biskup, ali crkve se još nisu izjašnjavale po tom pitanju.

5. S obzirom na činjenicu da arhivska građa, koja je do sada bila uglavnom nepristupačna, postaje sve dostupnija, u daljem radu smatramo prioriternim sledeće zadatke:

a) Neophodno je stvoriti centralnu bazu podataka za do sada sakupljeni materijal i institucijalno ga obraditi. Među materijale treba uvrstiti i dokumentovanu listu do sada postavljenih spomen-lokacija.

b) Potrebno je obraditi događaje po mestima, rezimirati broj stradalih i sastaviti što potpuniju listu lokalnih žrtava. Posebno su nepotpuna saznanja o događajima i o žrtvama u Banatu. Indikativno je da na savetovanju nije podnet nijedan referat iz Banata. Do sada izrađene monografije i referati podneti na savetovanju predstavljaju dobru osnovu za dalji istraživački rad.

c) Potrebno je sastaviti i publikovati bibliografiju članaka, izdanja i rukopisa koji se bave ovom temom.

d) Bilo bi korisno elektronski obraditi rezultate dosadašnjih istraživanja – uključujući i monografije izdate u obliku knjiga – i postaviti ih na internet.

6. Smatramo potrebnim da se činjenice o tadašnjim događajima ugrade u svest potomaka.

7. Zadatak je vojvođanskih mađarskih partija da ovo pitanje postave pred srpsku vladu kao prag koji se ne može ignorisati.

8. Telo zaduženo za izradu konačnog teksta Završnog dokumenta odlučilo je da o navedenim pitanjima pismom obavesti mađarske političke stranke u Vojvodini (Delvideku), Mađarsku akademiju nauka, Srpsku akademiju nauka i Vojvođansku akademiju nauka u osnivanju.

U Novom Sadu, 27. oktobra 2003. godine

Čorba Bela s. r.

Matuška Marton s. r.

Akademik dr Ribar Bela s. r.